

FARKAS L.

A

görögkatholikus  
magyarorságról

VASÁRNAPI LEVÉL

## A görögkatolikus magyarságról

Recrudescunt vulnera! A magyarság sebei ugylátszik a számkivetésben és vándorlásában is kiujulnak. Erről adott számot nemrég egyik kanadai ujságunk, amikor szótvetette az amerikai görögkatolikus magyarság egyházhatalósági sérelmeit és pap utánpótlási nehézségeit. Ez ad időszerűséget annak, hogy a kérdés magyar történelmi vonatkozásait a migrációs nyilvánosságunk előtt immertessük.

A görög szertartású magyarság eredetének és máig való fennmaradásának megfejtése egyike a magyar történelem fogás kérdéseinek. Az itt-ott előkerülő okleveles anyag között nagy hézagokat találunk, amelyeken csak a logikai kapcsolatok meglátása segíti át a kutatót. Emigrációs helyzetünkben természetesen nagyon megfogyatkoszik azoknak az okleveleknek száma is, amelyeket idézni tudnánk. A kérdés nagy általánosságban való megvilágítása mégis figyelmet érdemel, annál is inkább, mert történelmünk ritka érdekességű mozzanatainak veszt kezesztől

Minket nemcsak rosszhiszemű szomszédaink szoktak elmagyarosodott szláv, román, stb. jelzővel illetni, hanem így jár el néhány kényelmes magyar történész is, nem tudván másképpen kitérni az utjába akadó kérdést elől: Hogyan jutottak a mai görögkatolikus magyarság elődjai a keleti szertartáshoz és hogyan tartották meg azt?

Tény, hogy a görögkatolikus magyarság lélekezése kerekén negyedmillióra tehető. Akár embertani összetételét, nyelvjárását, névanyagát, szokásait vagy népművészetét vizsgáljuk annak az el nem hanyagolható lélekezésnek, nem találjuk, hogy nagyobb arányban szivott volna fel nemzetiségi elemeket, mint bármely más felekezethez tartozó magyarságunk. De ez logikusan nem is volna magyarázható.

A görögkatolikus magyarságnak évszázadokon keresztül nem volt magyar egyházi hatósága, nem voltak magyar egyházi könyvei, sőt sok esetben magyar papjai sem. Így kár is a kérdést felvetni, hogy mitől magyarosodtak volna. A valóság éppen fordított, amennyiben a XVI-XIX századok folyamán terjeszködő oláhság szinte akadálytalanul szivhatta volna fel ezt a magyar elemet, ha nem ütközött volna nyelvi- és hagyományilag egyaránt erős származástudatba. Ténylegesen elrománosodás ott ment végbe, ahol valamilyen oknál fogva a magyarság sorai erősen megrikkultak. Így különösen a hadjáratok és két nagy kölera járvány által sújtott Mezőség és Kővárvidék -en mutatható jól ki ez a folyamat. Kisebb mértékben az Alföld szélein is, ahol egyes magyar települések a török pusztítás következtében elszigetelődtek. Nehéz azonban ezt a magyar veszteséget tisztázni a felekezet rovására írni, amikor jól tudjuk, hogy még a nyakacsnak tartott kálvinistáink is nagy számmal románosodtak el.

... Az elől említett cikk írja azt sejteti, hogy felekezetünket a honfoglalás utáni görög térítések egyenes folytatásának kell tekintanunk. Az alábbiakban látni fogjuk, hogy a nézet ilyen formában nem valószínűsíthető. Csábító gondolat ugyan Szent István anyjával, Sarolta fejedelemsasszonnyal a hitbéli közönségét minden további nélkül összehozni, de ha ezt a mélyreható változást tekintjük, ami az államalapítás utáni századokban a nyugati és keleti egyházak közötti viszonyban végbement, úgy ez a tétel történelmi romantikának bizonyul. Tudjuk, hogy a X. század derekán magyar vezérek keresztelkednek meg Bözönben /Vidin/ Kalota erdélyi vezér Bizánc megcsarolása után ott szintén megkeresztelkedik. Visszatérőben magával hozza Hieroton görög missziós püspököt és görög falcséjét. Lányuk, Sarolta - loss Géza fejedelm felesége a így első királyunk Szent István anyja. Királysága elején Szent István belhá-

borut visel a görög szertartást követő Gyula erdélyi és Ajtony délvidéki vezérek ellen. Ekkor Csozslá moson /Torontál m./ görög szerzeteseket hagy meg. Zsigmond királyunk halála után az oligarchák marakodnak az oroszalmosi kolostor jószágain. Egyrésztükről tudjuk, hogy az Ujlaky család kezére került. Az anyaországi részekben nemigen tudjuk tovább követni a görög szertartásúak sorát, létüket bizonyítja azonban a két szélső időpont közötti néhány történelmi esemény.

I. Endre királyunk latin és görög nyelven adja ki egy görög monostor alapító levelét. Ugyanabból az időből görög apácákról is tudunk a veszprémi völgyben. Későbbi alapítások folytán elég sok lehetett a görög szerzetesek száma, amint azt II. Ince pápa írja Imre királyunkhoz 1204-ben. Szerinte Magyarországon túl sok a görög kolostor a úgy látja, hogy a váradi egyházmegyében lévőket feltétlenül meg kell reformálni. Ez a levél tehát már arról a fordulatról tanuskodik, ami a XI. század végén bekövetkezett egyházszakadás után állott be a római Szentszék magatartásában a görög egyházzal szemben. Ezt követőleg már nem tudunk a görög egyház javára történő királyi intézkedésekről, igaz, hogy egyházüldözéséről sem. Ez utóbbi azért nem valószínű, mert királyaink politikai kapcsolata a bizánci udvarral majdnem töretlenül jó. Bizonyos azonban az állandó törekvés az ország teljes katolizálására, ami nem lehetett könnyű, mert a kétszín alatt való áldozáshoz sokan ragaszkodtak az egyházszakadás után is. Ezek egyházhatósági tekintetben teljesen rendezetlen körülmények között kerültek és sok esetben különböző elnevezésű eretnek szektaként kezelik őket. Így II. István királyunk a zágrábi püspökség kiváltságait megerősítő oklevélben megfosztja a püspökséget, mert a Bánság lakosságát a bálványozás tévelygéséből /ab errore idolatriae-görög szertartásról/ Krisztus igazságára térítette.

Az áttérés a XIII.sz.végén még igen felszínes lehetett a talán csak a tized behajtására szorított. Erre következtethetünk a Huszitizmus magyarországi visszhangjából, amely főleg azokon a vidékeken lángol fel, ahol a kétszin alatt való áldozást még élő hagyománynak tekinthetjük. Így a Nagyszombat - Sopron közötti térségben, ahol a honfoglalás előtt, majd ezt követőleg morvaszláv térítés folyt, minden bizonnyal avar-szláv-magyar rétegződésű és keverésű vidéken. Ugyanígy a Szerémségben, amely már a vezérek korában teljesen görög szertartású keresztény lett.

Tudjuk, hogy a "Compactata"-kat /huszita egységi pontok/ magyarul is kihirdették. Nyilvánvalóan a huszita reformátorok szövetségeseikre találtak a kétszin alatt áldozó, egyházi elnyomást érző magyarok között. Meglehetőse sikereik lehettek, amint az a későbbiekben kitűnik. Amikor ugyanis Mátyás király megtöri a vallás ürügyén elhaltalmaskodó Zsebrák uralmat a Felvidéken, megindul a magyar husziták/válójában csak kétszin alatt áldozók/-ldözése is. Az ebből támadó magyar exodusat Hunfalvy és Acsády is egyaránt egyházi okokra vezeti vissza. Az utóbbi mellőzi is a Gubecz Máté féle felkelés ismertetőjét. Nem tartja szociális eredetűnek. Valószínűleg helyes az ítéllete, tudván, hogy Gubecz a pécsi püspök gazdaságiantje, tehát nem tartozott a szociálisan elnyomottak közé. Mátyás alatt különben is nehéz feltételezni, hogy husamosabb sérelem érhetne a jobb bégységet, ami ellen erkölcsi okokból lázadt volna egy gazdaságiant.

A XV század második felének emigrációja kivül magyar volt nyelvileg is. Ők az első bibliafordítók, tősgyökeres, ma is jól érthető magyar nyelven. A Biblia keletkezése így szól: "E könyv megvégeztetett Németi Györgynek, Kénsel Emre fiának keze miatt, Moldovában, Patros városában, Ur születésének ezer négy száz hatvan hatodik esztendejében."

Sokak szerint sokkal csiszoltabb az egyházi vonatkozású szókinés, mint a 120 évvel későbbi íródott Károlyi féle fordítás. A moldvai fordítónál tehát régi hagyománya van a magyar nyelv egyházi vonatkozású használatának. Jerney szerint a moldvai eszák /vándorok/ 1647-ben térnek át a katolikus vallásra, némi magyar nyelvhasználat kikötése mellett.

A XV sz.végétől az anyacsági görög szertartásukra vonatkozó okleveles anyagot többé nem találunk. Nyomukat eltörli a mohácsi vést követő török hódoltság, amely legelőször Délmagyarországon szin magyar lakosságát pusztítja. /Temesvár 1552-ben esik el./ Az Erdélyi részi görög szertartásuk sorsa, házagosan bár, napjainkig követhető.

1227-ben Róbert esztergomi érsek 15,000 kun vitézt kereszttel meg, akik előbe jönnek Erdélybe. 1229-ben megalapítja a havasalföldi kun püspökséget. Ennek első pástora egy Theodorik nevű dominikánus, aki nehéz helyzete miatt panaszkodik, mivel népe "állandó lakás nélkül való". Róbert érsek bucsulevelet ad el, hogy a kun püspökség területén a templomépítés elkezdődhessék. Havasalföld akkor még a kunok földje, habár a bulgár uralom elleni lázadás leverése után /Péter és Ásán oláh vezérek alatt/ a Duna déli partjáról immár 40 éve folyamatosan lévő oláh exodus erősen kezdi koverni a lakosságot. Ezt olvassuk ki IX. Gergely pápának IV. Béla királyunkhoz intézett leveléből: "Mint hallottuk a kunok püspökségében vannak némely lakosok, akik magukat oláhoknak nevezik s habár keresztények, mégis külön szertartást követnek, megvetik a római egyházat.... A görög szertartású alipüspökökhöz folyamodnak, sőt Magyarországból is magyarok, németek és más igazhitűek hozzájuk csatlakoznak..." Ezek megtérítésére a következőkben hívja fel a királyt: "Te, mint katolikus fejedelem, esküvel is kötelested magadat, hogy az engedetleneket a római egyházba hajtod."

Látjuk, hogy az oláhokhoz való csatlakozás

Erdélyből történik. Az ottani első száz telepítések akkor 40-50 évesek lehetnek. Ha ilyen rövid idő alatt közülük már említésre méltó számban vannak az épüspökhöz folyamodók, úgy a görög szertartású egyháznak igen erős befolyása kellett legyen Erdélyben. IV. Béla saját leveléből tudjuk, hogy ő igen kemény és eltökélt szándékkal lát az ország teljes katolizálásához. Emiatt valószínű, hogy a görög szertartásúak elvándorolnak, még valószínűbb azonban, hogy nagyrészt csak papkeresés ügyében fordulnak az oláh püspökséghez.

A tatárjárás után nagyon megváltoztatja Havasalföld ethnikai képét. Még IV Béla adományleveléből, amellyel az ottani Juan és Parkas konézségek az Ispetályos Lovagoknak adományozza, még magyar odavándorlásra követhetünk. A lovagok feladata a tartomány védelme és rendezett viszonyok teremtése. Béla meghagyja nekik, hogy nem szabad az országból "akármilyen nemzetbeli parasztot vagy németet" befogadni. Intézkedése elsősorban gazdaság természetű. Az úgy-ahogy már megindított déli erdővidéki telepítéshez szükséges munkásoknak vallási okokból való elvándorlását akarja megakadályozni. Havasalföldet a lovagok szervezőképeségével reméli megtartani. A tatárjárás folytán törést szenvedett magyar erő azonban már elégtelen a tartomány biztosításához. A kunok zöme a megújuló zaklatások miatt bekérezkedik az ország lakatlanul hagyott vidékére, az Ispetályosok pedig rövidesen elhagyják birtokaikat. Ezután a Balkánról feltörekvő oláhok mintegy száz év alatt teljesen birtokba veszi az oláh alföldeket.

Márészt a kunok befogadásával egyidejűleg megindul Erdélybe is az első oláh bevándorlás. Biztosan tudjuk, hogy az első oláh telepesek katolikusok. Már "a római egyházba hajtott hivek". Vagy a bekérezkedésük történik vallási okokból, miután a havasalföldi kun püspökség megzúnik, vagy pedig a

király köti ki a betelepülőknél a katolizálást. Korabeli szemlélet szerint nem lehet más magatartásról szó katolikus királyaink rézséről. Így bizonyos, hogy az első bevándorló kenéz családok, a Majláthok és a későbbi Hunyadiak katolikusok. Sőt azt is tudjuk, hogy a sokkal később /talán csak Zápolya alatt bevándorló Kornya /Cernea/ család is, néppel együtt katolikus. Ezt bizonyítja az a néhány Krassó Szörény megyei római katolikus oláh falu, amelyek a későbbi körük telepített orthodox határór területben is megtartották egykori hitüket.

A szigorú hitbéli kikötések valószínűleg Zsigmond és a Hunyadiak kormányzása alatt maradtak el. Ekkor kerül ugyanis sor a török elleni védekezés miatt a déli erdővidéki várrendszer kiépítésére. Gyulafehérvár, Fogaras, Déva és Lippa a fő királyi erősségek. Ezek közül az utóbbi három nem vármegyei területen létesül, hanem a még teljesen feltáratlan erdővidéken. Így egész Dél-Erdély /a század körületét kivéve/ a várkapitányok igazgatása alá kerül. Ennek elég nagy gondja lehet a várkontság átalakítása a lakatlan erdővidéken. Amikor tehát a magurákon leigolt oláh vándorpásztorokat megadóztatják, nemigen lehetnek túlságosan finnyások felekezetüket illetőleg. Ezt a kérdést akkor sem nagyon fenyegethették, amikor a várak körül később falutelepítések kerültek majd sor, ugyancsak a nomádizáló oláhok soraiból, akiknek ugyasolván egyetlen hatósága és vezetője saját papságuk. A falutelepítési egységek pontjai tehát a pópákkal vagy legalábbis azok jelenlétében kerülnek létrehozásra. A vármegyei területekre már korábban telepített oláh jobbágyok azonban még katolikus az egész XV. század folyamán.

A Lépes püspök ellen lázadó magyarbogatyi magyar és oláh jobbágyok kijelentik, hogy sem a király, sem az ország, sem az egyház ellen nem láznak, csak ki akarják húzni a nyakukat az elviselhetetlen terhek alól. Ezért Lépes kiközösítő rendelkezése ellen egy arán tiltakoznak, ami az oláhokat nem nagyon izgatta

volna, ha nem lettek volna katolikusok. A lázadás vezére /vexilifer/ Biró László, amiből arra következtethetünk, hogy a község régebbi és tekintélyesebb jobbágyai magyarok s az oláhság későbbi hozzátelepítés útján került oda.

A mohácsi véss után különváltló Erdélyben astán drasztikus fordulatot vesznek úgy az egyházi, mint a nemzetiségi ügyek. Az erdélyi katolikus püspöki széket a reformáció virágkorában, 1556 és 1716 között nem töltik be. Így Erdély és a Partium 160 éven át magyar katolikus egyházi hatóság nélkül marad. A reformációt be nem fogadó lakosság papután-pétlása tehát megakad. Viszont már 1529-ben megjelölnek az első oláh püspököket, Barlannak a neve. Készenfekvő, hogy a kétszín alatt áldozókkal amugyis kevert, nem protestáns magyarok a XVI. sz. közepe után kénytelenek az oláh püspökhöz folyamodni papkülés miatt. I. Rákóczi György fejedelem igyekszik ezt az egészet rendszertelen valláskomplexumot reformálni. Oláh nyelven kinyomtatja a kálvinista egyházi könyveket. Szájhagyományt ismerünk arra vonatkozólag, hogy a nem kálvinista magyarok is kérték tőle egyházi könyveik magyar nyelvű nyomtatását. A fejedelem a küldöttséget megbotoztatja és azonnal kergeti el, hogy ha az oláhnak jó a kálvinista hit, hát legyen jó a magyaroknak is. Tudjuk azonban, hogy a reformáció sikere az oláhság soraiban csak színlegetés és igen rövid életű lehetett. Egy Apaffy korabeli tanu mondja: "Egészen sajtáságos nép az oláhok, ámbár a református hitet, azaz az urak hitét követik, mégis nincsen lelkészük."

Más oldalról viszont tudjuk, hogy kik pasztorálják őket. A Báthory féle Aprobataék /Erdélyi Törvénykönyv/ kimondja, hogy "az oláh papok a földesurak alattvalói lévén... stb." /Tehát nem volt náluk kiváltságos papi rend, hanem papjai is jobbágyok voltak. Az ezek által pasztorált magyarok száma elég tekintélyes lehetett, mert a törvények új-

ból és újból intézkednek az áttérés, keveredés, csabítás, stb. ellen, ami alatt leginkább papfogadást, tehát az oláh püspök egyházi hatóságának elismerését kell értenünk. Ezt igazolja egy igen érdekes és alig ismert nyelvemlékünk, ami együtt jelenik meg az első oláh nyelvemlékekkel, a XVI. század közepe táján.

Ennek a nyelvemléknek magyar neve "Mohácsi Miatyánk", míg az oláh irodalomtörténet "Mohácsi Szövegek" /Textele Mahacene/ néven említi. Aranyosmohácsi község eklézsiájának hajdani ószláv nyelvű mise-könyvében cyrillbetűs oláh nyelvű széljegyzetek találhatóak, az utolsó lap üres hátoldalára pedig a Miatyánk cyrillbetűs magyar szövegét jegyezték be. Eből tehát kitűnik, hogy a jegyzeteket egy magyar hívőkhöz került oláh pap készítette, aki nyilván magyarul akart imádkozni hivatásával. Tudommal ma már nincs magyar híve az aranyosmohácsi gör. kat. egyháznak, a közeli és a székelyföldhöz határos néhány gör. kat. falu azonban még őrzi magyarságát. /Balavásár, Szecsva/

Erről a magyar-oláh egyházi keveredésről a mai felfogásunkkal könnyen hamis képet alkothatunk. Fontos tehát tudnunk, hogy az akkori görög szertartás nyelve nálunk az ószláv volt. Ezt a IX. századból vagy a bulgár-ószláv nyelvet sem a magyar sem az oláh nem beszélték, sőt az új ószláv nyelvek segítségével is csak nehezen érthető. Nyelvi hatása nem lehetett tehát semmiféle irányban. Az egyesült és az orthodox görög egyházhöz csak sokkal később ragadt hozzá a külön-külön nemzeti jelleg.

Nemzetiségi ellentétekről nem tudunk még abban a korban, tehát az ószláv nyelvű közönség szertartás olyan természetesen lehetett, mint ma egy latin nyelvű különböző anyanyelvű hívők előtt.

A román nyelv egyházi térhódításának kezdését még a Rákóczi féle reformációs korszak korára sem tehetjük. Az akkori katekizmus és biblia fordítások latin betűkkel íródtak és református használatra

készültek. Es volt ugyan a román irodalom kezdete, de az egyház nyelve továbbra is az ósláv, írásmódja pedig a cyrillika. Ezt még a később bevezetett román egyházi nyelv írására is használták, sőt a nem egyesült egyházak / görög keleti román / napjainkig használják.

As elrománosító egyház befolyás kezdete csak az ellenreformáció korára, sőt Erdélyről lévén szó, csak a Diploma Leopoldianum /1690/ utáni korokra tehető. Ekkor a katolikus tulsuly elérése érdekében megindul az Unió mozgalom, a görög szertartásu nemzetiségek megnyerése a protestánsokkal szemben. Ezt nyelvi engedelményekkel is alátámasztja a katolikus egyház, hogy a versenyképességet biztosítsa. A nagyszombati egyetem nyomdáját már 1631-ben felesze relik cyrillikákkal az ellenreformációs iratok elkészítése érdekében. 1692-ben Lippay primás Munkácson 200 ruthén pappal iratja alá az unió okmányt, majd 1696-ban Gyulafehérváron Theophilus oláh püspök és 12 esperesével szerződik le. Az egység végrehajtása már a magyargyűlölő Kolonios érsek és kancellár kezébe kerül, a görög szertartásu magyarok ügyének teljes mellőzésével. Is oláh püspök megkapja a balassfalvi uradalmat, papjai pedig az egyházi rendet megillető kiváltságokat és a román nyelv istentiszteleti használatát. Ezzel a görög szertartásu magyarság nyelviileg kiszolgáltatott helyzetbe kerül egyházi hatóságával szemben.

A nem egyesült keleti egyház csak később, II. József alatt részesül hasonló jogállásban, ami azonban nem érinti a magyar nyelv ügyét.

A XVIII században történt oláh és szerb bevándorlókhoz, akikből a karánsebesi-oláh és a verseci-szerb határőr kerületeket felállították, magyar elem nem keveredik. A határőr telepítés kifejezetten magyar ellenes császári intézkedés ugyan / az 1718-ban a törököktől visszaszerzett Délvidéket 30 évig nem csatolták vissza az országhoz, hanem külön császári tartományként kezelik / de témánkkal nem

nem hozható összefüggésbe.

Miután a görög szertartásu magyarság saját egyházi hatóság nélkül maradt, szabadkozot nyert Erdélyben az elrománosítása. Megkönnyíti ezt a XVII századvégi két nagy kolerajárvány, amely főleg a Muzsóság és Kővárvidék magyar lakosságát pusztítja. A megmaradt szörvényeket aztán felszívja az újabb oláh telepítés. A görögkatolikus magyarság hajdan népes telepeseiről ma már csak egy-egy eltorzított magyar név és néhány módosabb családnak az anyószóval megmenekült kókeresztjei révén tudunk fogalmat alkotni. Északkeletnek 1940-ben történt visszacsatolásakor még jó néhány Szolnok Debeka megyei faluban őrizték a magyar származástudatot.

Míg a magyarság egyházi hatásra történt elrománosítása vitatlanul bizonyítható, addig a nemzetiségek, különösen a románság tömegesen elmagyarosodására semmiféle bizonyítékunk nincs. A múlt század végéig megmenekült görög katolikus magyar falut oláhnak, oroszoknak nevezik ugyan a szomszéd kalvinista magyar falu népe, de ez az elnevezés tisztára a valóság megjelölését szolgálja. Időről időre változott is aszerint, hogy a falu melyik püspöktől kapta a lelkészt, de csak rosszhiszeműen magyarítható úgy, hogy az illető község valaha is oláh vagy orosz lett volna. Elég talán hivatkosni a legnépesebb magyar bucsujáráshelynek, Máriapécsnak, vagy a legközelebb ismertebb magyar néphallada falujának, Mátészalka lakosságára, akikről bizonyára képtelenség volna állítani, hogy az 1880-as iskolatörvény következtében, csak egy sebtében elmagyarosodott oláhnak. A községek névanyagával inkább csak az bizonyítható, hogy ott a régebben bevándorolt pap és kántorcsaládok leszármazói magyarosodtak el. Régi urbés összeírásokban alig fordul elő idegen név.

A rutinszerűen érintkező magyar ethnikai határon a helyzet sokkal kedvezőbben alakult a magyarság számára. A XIV századtól kezdve bevándorló

ruténség csak szórványosan és kisebb családi köte-  
lékokban terjedezkedik a síkság felé. Az ethnikai  
határ olég éles maradt és az ezen átkerülő rutén  
többsyre el is magyarosodott. Ennek fordítottja  
is történt ugyan a hegyvidék felé, de ez utóbbi fo-  
lyamatot erősen mérsékelte az öt kornavárosnak  
/Huszt, Sziget, Técső, Visk és Hosszmező/ már a  
XIII. században szirmagyar lakóssága.

Az első telepéseket vezető Korjátovics hercegi  
családnak adományozott munkácsi uradalom lányágon  
hamar magyar kézre jut. Mikor 1491-ben először tör-  
ténik említés a rutének püspökről, azaz esztergo-  
mi érsek fennhatósága alá tartozik. A ruténség így  
hamar nyugati-koronatény befolyás alá kerül, ami  
érthető papságának magatartásán is. Később a he-  
tárórszolgálat következtében sok rutén emelkedik  
nemesi rangra, tehát a vármegyei életben meg a  
családi kapcsolatokon keresztül kiépül a jó megér-  
tése a magyarsággal. Ennek haszna akkor mutatkozik,  
mikor Mária Terézia megalapítja a munkácsi püspök-  
séget. Ennek első püspöke az egykor nemes testőr  
Bacsinszky, az ungvári szemináriumban bevezeti a  
magyar papoktatást is. Az orosz-sal párhuzamos ma-  
gyar papképzésének köszönhető, hogy kitorjédt ma-  
gyar vidék jutott magyar papok gondozása alá, még  
a magyar görögkatolikus püspökség felállításá o-  
lőtt.

Érdekesen ment át a köztudatba, hogy a Rákocsy  
Ferenc féle szabadságharcunk kezdeményezői a ru-  
tének voltak. Erre néve ugyanis az a feljegyzés  
maradt ránk, hogy Rákóczit a lengyel számkivetés -  
ben egy Bigo nevű jobbágy meg egy orosz pap kerog-  
to fel és bírta rá a felkelés megindítására. A pap  
neve nem maradt ránk, de a jobbágy jó magyar nevé-  
ből következtetve magyar falu papja lehetett, te-  
hát csak vallására néve orosz. Ettől eltekintve,  
nem vitatható a ruténség jó szolgálata a szabad-  
ság haroban, amiért Rákóczitól a "sons fidelissima"  
kitüntetését meg is kapták.

Abcaujban, Zemplénben és a Felső Tiszavidéken la-  
kó magyarul tudó papok látják el a magyar hívek  
gondozását már a hajdudorogi püspökség felállításá  
előtt, jellehet a misézés továbbra is ósláv nyel-  
ven folyik. Sok cyrillbetűs magyar nyelvű bejegyzés  
és papi krónika tanuszkodhatna ennek a kornak viszo-  
nyairól, kár, hogy nincsenek feldolgozva. Ugy tudom  
például, hogy a hajdudorogi anyakönyvi és egyéb pa-  
pi feljegyzések felváltva latin, magyar és ósláv  
nyelven készültek, nyilván a mindenkori pap tanult-  
sága szerint. Sok a cyrillbetűs magyar feljegyzés  
is.

Magyar püspökség felállítására 1867 után indul  
erőteljes mozgalom. Ennek kevés a sikere mindaddig,  
amíg a dorogi hajdu, Farkas Lajos kerül a hajdúkerü-  
let főhadnagyi tiszttségébe. Ez Hajdu vármegye léte-  
sítése előtt az első közigazgatási tisztviselő cí-  
me volt, tehát olyan alispán féle jogállást jelen-  
tett. Ő aztán a főhadnagyi hivatal tekintélyét is  
latba vevette az ügy érdekében. Pecsétes körlevele-  
ivel minden magyar vagy annak vélt egyházközséget  
és egyházi személyt felkeres és a mozgalomhoz való  
csatlakozásra szólit fel. Azonnal szászakra menő lel-  
kes válszt kap és szánál több község jelenti be  
egyhangu csatlakozását. Az ügy mégsem megy simán. A  
szamosújvári és váradi oláh püspökök/az utóbbi ré-  
gi magyar család sarja/ellenakciót indítanak azon  
a címen, hogy a magyar püspökség isgatni fogja a  
nemzetiségeket. Akkor a nagyszlavizmus és a cári or-  
thodoxia bomlasztó munkája már megkezdődött a Szt.  
István-i államegység szétbomlasztására. A magyarol-  
lenez hadjárat egyik formája a szizma ügy volt. Er-  
nek lényege, hogy az unitus rutén és román nemzeti-  
ségek bonták fel a nyugati egyházzsal való kapoco-  
latukat és térjenek vissza az orthodoxiához. Ezt  
tartották első lépésnek a nemzetiségek elidegeníté-  
se terén. Az ellenakció tehát ovatozá tette Rómát  
és Bécsset egyaránt. A döntés így soká húzódt.



Végül is a század elején, többszöri parlamenti követelés meg Rómába és Bécsbe való küldöttségjárás után napvilágot lát a pápai enciklika a magyar püspökség felállítására (Christi fideles graeci). Az első püspök, Miklós István Debrecenben állítja fel székhelyét és azonnal a nemzetiségi izgatás pergőtüzébe kerül. Később pokolgépet adnak fel postán címére, Lembergől, aminek titkára áldozatul is esik. A merényletbe a galíciai császári kormányzó is egyik magyarang tagja is belekeveredett, amit a nemzetiségi felbujtók bátorításnak vettek, a magyarság részéről pedig elkeveredett felháborodást váltott ki. Ez a hangulat kísérte az egyházközségek kiválását az orosz és román püspökségekből.

A fentiekben igyekeztem romantikamentes képet adni arról ahősies helytállásról, amivel egy kis felekezetünk magyarságához a kirívóan ellenséges körülmények között is hű maradt. Forrásanyagom néhány Hunfalvytól átvett idézet és évszám kivételével főleg az emlékezés rég hallott és olvasott dolgokra. Így az oknyomozó történelmekutatás kritikai igénye itt bizonyára nem elégíti ki. Úgy érzem azonban, hogy sikerült családi emlékeim révén sok olyan összefüggésre rámutatnom, amelyek sok esetben még a leglelkesebb magyarsággkutató előtt is rejtve maradnának. Azt szeretném ezzel elérni, hogy a görögkatolikus magyarságunk itteni törekvéseiben is mindnyájan magyar nemzeti ügyet látnánk.

+\*+\*+\*+\*+\*+\*+\*

VASÁRNAPI LEVÉL XI. évfolyam 4. szám, 1965. áprilisi KULTURÉLET című mellékletének KÜLÖN LENYOMATA.

Bigentümer, Herausgeber, Drucker für den Inhalt Verantwortlicher und Verleger P. Emerich Dittrich C. op. WIEN 101. Gebrüder Langgasse 7. Austria-Europa

A VI-ből kérésre, szívesen küldünk mutatóványsságot.